

OSREDNJA TEMA: Visokorasli, drzoviti in ostrega pogleda že 110 let – delovanje članov Društva za raziskovanje jam Ljubljana v luči zahtev *Spomenice*

Besedilo: Primož Presetnik

*Ustanem zjutri
se pogledam v obraz
neverjetn, še zmeri jaz ...*

... pojejo Pankrti v komadu *Anarhist* in to je kar primeren začetek prispevka o Ferajnu¹ ter o njegovih udih, to je njegovih članih². Prvič zato, ker smo ponotranjili geslo, da je jamarstvo »organizirana anarhija«, in drugič, ko se takole zjutraj po kakšnem napornem članjenju³ zazreš v zrcalo in se vprašaš, ali smo sploh še pravi člani, kot so si zamislili ustanovitelji pred 110 leti.

Kot vsi jubileji je tudi letošnja 110-letnica Društva za raziskovanje jam Ljubljana (DZRJL) priložnost za bolj ali manj tihi obračun samega s seboj. Letos hkrati praznujemo še 100-letnico *Spomenice* Odseka za varstvo prirode in prirodnih spomenikov pri Muzejskem društvu za Slovenijo, kjer je sodelovalo tudi mnogo naših članov (glej prispevek člana Petra Skobernetta, *Trdoživ IX/1*), zato si pogledjmo, kako smo člani izvrševali naloge, zapisane v naših *Pravilih*, ki pa so seveda precej širše kot same zahteve iz *Spomenice*. Naloge, postavljene v *Pravilih* iz leta 1910, ko je vladal še cesar Franc Jožef I. Habsburško-Lotarinški, so bile jedrnate: »Društvo za raziskavanje podzemskih jam si je stavilo nalogo vsestransko znanstveno raziskati podzemске jame Kranjske ter zemljepisno semkaj spadajočih pokrajin, kakor tudi znanstveno predelati in objaviti uspehe raziskavanj.«

Da ne bo prispevek predolg, se bom omejil samo na obdobje zadnjih desetih let, čeprav bom moral v pregledu seči še eno leto nazaj, saj podatki za 2020 še niso popolni. To je približno obdobje po tem, ko smo na predlog Prirodoslovnega društva Slovenije od tedanjega predsednika republike dr. Danila Türka prejeli Zlati red za

OSEBNA IZKAZNICA DZRJL

Ustanovljeno: 12. maj 1910.

2.690 prvoprstopniških jam v Sloveniji.

Preživeli: 2 cesarja, 3 kralje, 1 regenta, 1 dučaja, 1 firerja, 1 maršala, 13 predsednikov predsedstva SFRJ, 4 predsednike Republike Slovenije.

V letu 2020 144 članov, v vseh letih delovanja več kot 1.000 članov.

Društvo v javnem interesu na področju ohranjanja narave.

Platonovo šepetanje (dolžina 2.352 m, globina 569 m) – grozeč balvan nad jamarko je v resnici trdno zagozden med stene brezna Kavboj na globini 150 m. (foto: Uroš Kunaver)

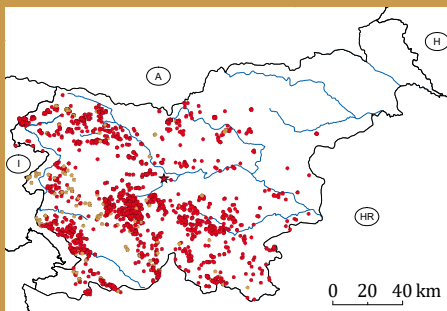

V jami Grvn (dolžina 3.261 m, globina 439 m) – ogromen fosilni rov *Borehole* na globini 330 m se v eno smer razteza proti planini Poljani, na drugi pa se spušča proti Bohinjskemu jezeru, kamor si želimo najti pot. (foto: Uroš Kunaver)

zasluge RS – kar je najvišje državno odlikovanje, ki ga lahko v Sloveniji prejme organizacija. Kratka obrazložitev je bila: »[...] za neprecenljiv prispevek k razkrivanju slovenskega podzemnega sveta in visoko strokovno dokumentiranje jam, za razvoj jamarstva in speleološke terminologije ter za prispevek k naravovarstveni zavesti Slovencev glede pomena in občutljivosti kraških hidrogeoloških sistemov in lepote.«

V podpoglavja vas bodo uvedli izbrani odlomki iz društvene *Jamarske pesmarice*.

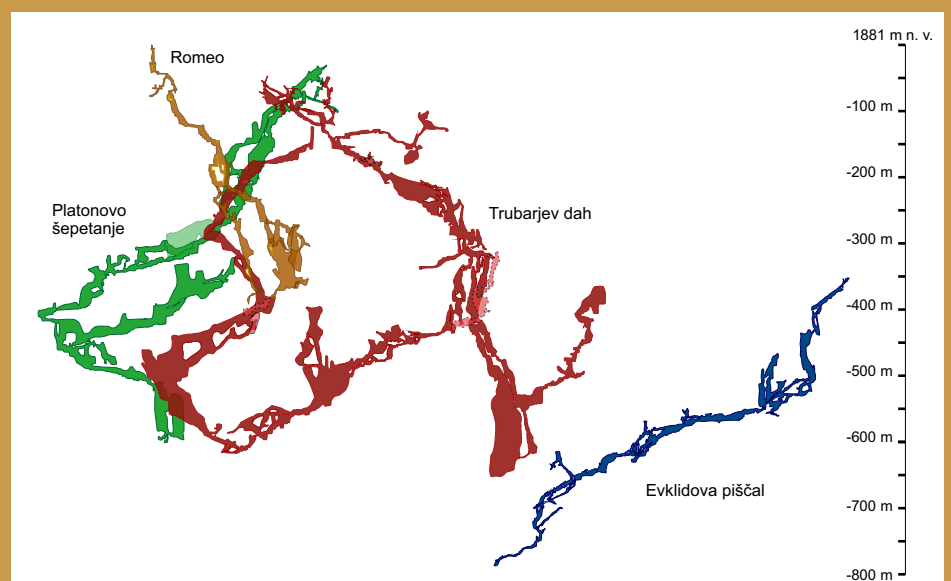
*V breznihi mogočnhi na štrikih visimo,
v špranjo poslednjo posveti nam luč.
Mi se meandrov, slapov ne bojimo,
brezna najgloblja pod nami so fuč.*

A: Karta prvopristopniških jam DZRJL, vključno z letom 2019. Z rdečo je označena samostojna registracija, z rjavo registracija s sodelovanjem in z rdečo zvezdo sedež društva.

V tem desetletju (2009–2019) smo članice in člani našli, raziskali in predvsem dokumentirali 475 novih jam. V katastru jam, ki je osnova tudi za razglasitev naravnih vrednot⁴, je sedaj vpisanih le malo manj kot 2.690 jam, kjer smo označeni kot prvopristopniki (glej A), kar predstavlja slabih 20 % vseh registriranih jam v Sloveniji. V zadnjem desetletju smo tako skupaj raziskali že 53 dolžinskih in nad 15 globinskih kilometrov novih jamskih rogov. Tu je ključna vztrajnost. Npr. od leta 2013 se med drugim ukvarjamo s Sistemom

Poključkega grebena. Sam ga sicer v hecu kliče *Filozofski sistem*, ker ga trenutno ustvarjajo tri velike jame: Platonovo šepetanje, Trubarjev dah in Romeo, čisto blizu pa je še Evklidova piščal (glej B). Sistem je sedaj dolg 9.584 m in globok 643 m. Samo v Trubarjev dah se je tako 64 naših članov in ostalih sodelavcev spustilo kar na 90 različnih akcijah (glej C). Akcije običajno potekajo čez vikend, imamo pa tudi več taborov – prvomajskega, poletnega, v zadnjih letih pa pogosto še jesenskega.

B: Jame Sistema Poključkega grebena in Evklidova piščal. (pripravila: Špela Borko, na podlagi meritev, ki jih je prispevalo več kot 40 članov in ostalih jamarskih tovarišev)

C: Vertikalna ožina Trubarjevega daha na globini 360 m je dolgo veljala za najožji del jame, strah in trepet raziskovalcev. (foto: Matic Di Batista)

Č: Naslovnica glasila *Glas podzemlja* prikazuje del visokoraslih članov ob odkopavanju vhoda v Trubarjev dah. (foto: Aleksandra Krajnc)

Grozodejno brezno na planini Poljana nad Bohinjem je celo domačinu iztrgalo vzklík: »Čudo kranjske zemlje,« po katerem je sedaj jama poimenovana. (foto: Matic Di Batista)

Niso pa vsi člani za vse. Imamo npr. skupine čurkašev⁵, ki vztrajno rekogniscirajo⁶ terene. Tako je npr. izredno aktivna skupina na Krasu v zadnjem obdobju registrirala preko 100 novih jam. Trenutno na Lanskem vrhu pri Lazah deluje skupina veteranov⁷, ki še vedno iščejo mitsko Liptovo jamo in so zato napravili že okoli 200 ekskurzij. Potem so tu špičaki⁸, ki prav tako nepopustljivo »delajo« metre in kilometre visokogorskih jam. To so vrhunski športniki, ki tako za malo malico najprej naredijo kakšen višinski kilometer, da sploh pridejo do jame. Če je potrebno, odkopljejo jamski vhod, skrit pod metri snega (glej Č), in se potem spustijo v globine, ponekod na več kot kilometer. Ko nam pripovedujejo o teh raziskavah, je to približno tako, kot da bi vrtec šel na sprehod: »Ja, najprej smo se hitro (op. a.: »zgolj« 4 ure spuščanja po grozodejnih brezni) spustili na zgornje delovišče (op. a.: »samo« 450 m globoko), potem je ena ekipa šla merit blatno pasažo (temperatura je tu pribl. 4–5 °C), kar smo raziskali na prejšnji akciji, druga pa se je prebijala po ozkem meandru (ožina manjša od 20–25 cm). Pihalo je ful (jamarji sledimo prepihu v upanju na nove prostore). Ko smo po rahlih zapletih prišli ven (res bi morali bolje opremiti neke detajle), je bil itak že mrak (pogosto mrak drugega dne, če so v jami prespali), ampak smo se navkljub novemu snegu (bilo ga je do kolena) hitro spustili v dolino in ravno ujeli še pico (in potem so se morali vrniti še domov). Imamo spet novo tisočmetrco.« In potem se članstvo, zbrano na rednem četrtkovem sestanku, zadere: »HURA!« in zaploska. Da pa ne bo pomote, tudi krajše jame so težavne za raziskovanje, a jame z dolžino več kot 1.000 metrov, še posebno

pa tiste z globino več kot 1 km, imajo v srčih in domišljiji jamarjev poseben pomen.

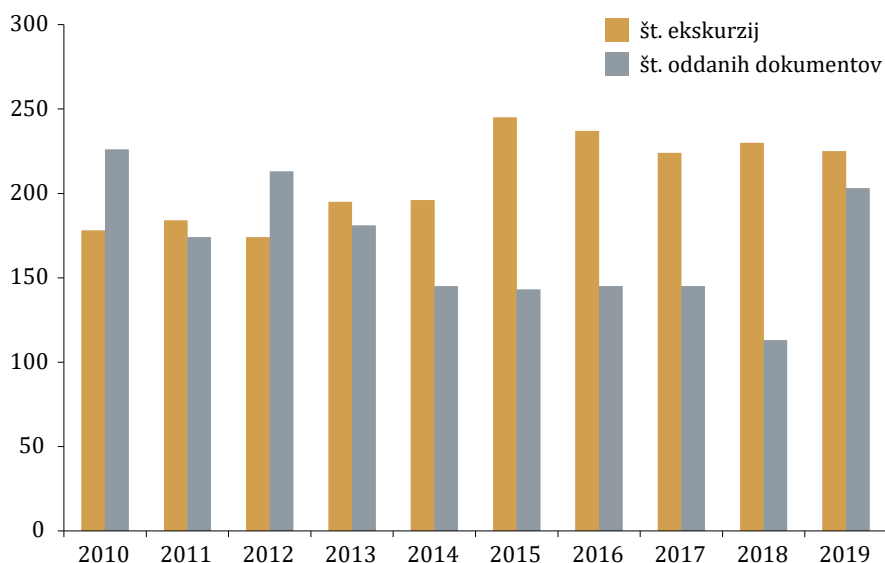
*Šuštaršič Franci
sedi na balanci
našga arhiva in zraven poriiivaa ...
zapisnike v predal.*

Jama po našem ni jama, če ni dobro dokumentirana. Člani so v *Kataster jam DZRJL* v desetletju oddali 556 različnih dokumentov (glej D), ki vsebujejo vse od opisov in načrtov popolnoma novih jam do obsežnejših dopolnitev že znanih jam. Dragocene so tudi drobne dopolnitve gradiva, kot so npr. popravki koordinat jamskih vhodov in fotografije sedanjega stanja vhodov. Med 10 in 20 % članov je »pismenih«, ker oddajajo zapisnike o ja-

mah, venomer pa je treba imeti v mislih, da jim na različne načine pomaga široka podporna skupina. Ocenjujem, da je verjetno na takšen ali drugačen način jamarško aktivnih več kot polovica članov.

*V svetiščih tvojih temnih jam
nevredni blodimo duhovi,
veliki duh pomagaj nam,
saj tvoji smo sinovi.*

Veliko povezanost z naravo in sploh njenim podzemljem javno izražamo na več načinov. Seveda so tu objave na domači spletni strani in družbenih omrežjih, kjer so poročila včasih prava literarna dela, vendar nadaljujemo tudi tradicijo izdajanja glasila *Glas podzemlja*. Ta izhaja od leta 1969, v zadnjem desetletju celo

D: Število ekskurzij in oddanih jamarških zapisnikov članov DZRJL v zadnjem desetletju. Prav lahko razločljiva je navidezna nepovezanost števila ekskurzij in števila oddanih dokumentov: v zadnjih 5 letih se več raziskuje v večjih sistemih, ki terjajo mnogo ekskurzij, katerih rezultat pa se strne v en zapisnik.

E: Pogled iz odkopane Smetljive jame.
(foto: Primož Presetnik, 9. IV. 2017)

vsako leto, natisnili pa smo še tri tematske številke. V študijskem letu vsak mesec organiziramo eno javno predavanje. Ta so najprej potekala v prostorih Naravoslovnotehniške fakultete v Ljubljani, že kakšno petletko pa nas sedaj gosti Oddelek za biologijo v Biološkem središču. V tem času je skupaj skoraj 60 predavateljev pripravilo blizu 90 predavanj, ki jih ni ustavila niti razglašena pandemija, saj so se predavanja prestavila na svetovni splet. Vsake toliko časa organiziramo fotografske razstave naših fotografskih mojstrov. Letošnjo razstavo *Globine gora* smo posvetili jamam v Triglavskem narodnem parku, saj mnoge naše najgloblje jame ležijo prav v tem delu Slovenije, hkrati pa smo se poklonili tudi zahtevam *Spomenice*, da se ustanovi visokogorski park. V zadnjih letih se predstavljamo tudi na Festivalu nevladnih organizacij LUPA, občasno pa organiziramo različne posvete ali delavnice, predvsem na temo raziskav na Kaninu ali v spomin na našega častnega člana Tomaža Planino. Izredno smo ponosni na nagrado Viljema Puticka⁹, ki jo društvo podeljuje ostalim organizacijam ali posameznikom za najboljše jamarske dosežke preteklega leta. V 15 letih smo videli skokovito izboljšanje tako dokumentacije kot načina predstavitev, medtem ko trud, vložen v samo raziskovanje, ni bil nikoli vprašljiv.

*Jama številka devet, ci-bum, ci-bum, ci-bum,
Najdena je kot sekret, ci-bum, ci-bum, ci-bum,
noter je taka svinjarija,
da gre skozi le tauharija.
Oj, ti težki prasci, oj, ti ruzaki.*

E: Le del odpadkov iz Smetljive jame, ki smo jo v društvu očistili leta 2017. (foto: Primož Presetnik)

Sicer zgornja pesem opisuje le naravno blatno jamo, vendar je več kot tisoč jam zasmetenih, predvsem iz časov pred urejenim odvozom smeti. Za dvig lokalne zavesti že malo več kot dve desetletji enkrat na leto očistimo jamo ali dve (*glej E*), v 2020 pa celo vodnjak pri gradu Grad na Goričkem. Vendar jame bolj od smeti ogrožajo odpadne vode ter razni infrastrukturni posegi, zato večkrat ali sami povzdignemo svoj glas ali se pridružimo zboru ostalih organizacij, ko opozarjamo na različne pomanjkljivosti. Nekaj izobraževalnega dela je izrecno namenjenega varstvu jam, tako smo prav v duhu *Spomenice* npr. izobraževali kriminaliste na področju varstva podzemne favne. Seveda smo aktivni tudi pri pripravi pripomb na zakonske akte. To delamo še lažje, ker smo med prvimi dobili status društva v javnem interesu na področju ohranjanja narave. Tudi kakšnih zaostre-

nih pogojev se ne bojimo, saj se npr. že tako na običajnem občnem zboru zbere čez 40 članov. Torej računajte z nami.

*Midva sva pa dva člana,
po lojtrah plezava,
ko pa se lojtra vtrga,
po luftu letava.*

Vse to delo ne bi bilo možno brez članov. Leto 2009 smo začeli z več kot 110 člani, v 2019 pa smo jih imeli malo manj kot 150, od katerih nam jih okoli 100 namenja tudi del svoje akontacije dohodnine (tj. 1 % dohodnine, ki ga lahko vsak državljan nameni društvu v javnem interesu). Očitno nekaj že delamo dobro tudi v tem pogledu. Imamo srečo, da se v našem društvu združujejo močne osebnosti najrazličnejših strokovnih profilov; biologi smo sicer kar pogosti, vendar ne manjka geologov, računalničarjev, fizikov,

F: Na Veteranski akciji se redno srečujemo vse generacije. Levo prvi povojni tajnik Miran Marussig in ena mlajših pridobitev naših članov – Ajda. (foto: Jaka Flis, 30. V. 2020)

Skupinska slika »spajsic« na bivaku pod breznom Odmev temnine na -960 m v jami P4 na Kaninu.
(foto: Ester Premate, 29. X. 2019)

Jamarji in njihova podporna visokogorska ekipa ob staro-novoletni ekspediciji v jamo P4 na Kaninu.
(foto: Uroš Kunaver, 1. I. 2019)

geografov, kemikov, vrtnarjev. Zato je možno, da je po uradnem delu sestanka (tega sestavljajo deli: *A je kje kdo bil?* / *Prihodnje akcije* / *Slučajnosti*) slišati od tega, zakaj izraelske rakete krožijo v nasprotni strani kot vse ostale, do razlage o letošnjem pridelku paradižnika.

Gotovo je običajen prvi stik ljudi z našim društvom jamarska šola, ki jo prirejamo

vsako leto in kjer se tečajniki pod ostrim pogledom inštruktorjev ter njihovih pomočnikov spoznava tako s fizičnimi platmi raziskovanja jam kot s teoretskimi osnovami zanj. O tem si lahko več preberejo v našem priročniku *Ne hodi v jame brez glave*. Tako se tečajniki spoznajo z deli opreme in njihovimi nenavadnimi imeni, kot so *krol*, *žemar*, *pantin*, kot tudi z osnovami krasoslovja, prve pomoči ter

varstva in dokumentiranja jam. Preko 120 ljudi je v zadnjem desetletju pri nas dobilo osnovo jamarsko izobrazbo. Mnogi so postali tudi člani.

Naj živi! Oj, naj živi spomin na naš'ga Viljema.

Naj živi! Oj, naj živi Lippertova jamica.

Če bi se Ferajn kdaj želel prijaviti kot verska organizacija, tudi tu ne bi imel problemov. T. i. Puticizem ima vse značilnosti globokega verovanja. Imamo namreč polmitsko osebo »Puticka« (in še nekaj drugih, kot so malo pozabljeni Avgust, Hilda in Greta), mitsko Lippertovo jamo, *Pesmarico* in celo posebno GI-CI-PI-stično sekto.

Tudi proslave in veseljačenja so dobro kodificirani. Ferajnovsko leto gre takole: januar – pritisk za oddajo zapisnikov preteklega leta; februar – občni zbor (imenovan tudi občni spor); marec – podelitev Putickove nagrade, začetek jamarske šole; april – morebitna čistilna akcija, zaključek jamarske šole; maj – prvomajski raziskovalni tabor, konec maja Veteranska akcija (*glej F*); junij – prost; julij/začetek avgusta – visokogorski raziskovalni tabor; september – morebitna čistilna akcija; oktober – začetek javnih predavanj; november/december – Putikovanje¹⁰ (poimenovano tudi jamarsko novo leto). Seveda bi lahko šel v globino vseh teh dogodkov, vendar se o sočnih podrobnostih ne piše, zato je edina možnost spoznanja, da se včlanite v Društvo za raziskovanje jam Ljubljana.

*... noben me še ni kupu,
noben prodou ...*

Res je, tudi po 110 letih se nismo prodali in še vedno držimo linijo, ki so jo začrtali naši predhodniki. Ko se torej pogled in um zbistrta, pred seboj vidiš pravega Člana, takega, kot ga je opisoval Član Pavel Kunaver – *visokoraslega, drzovitega in ostrega pogleda*. ☘

ZA LAŽJE RAZUMEVANJE

- 1 – Izvorno nemško poimenovanje za društvo, vendar to je več, to je Članska družina, to je Članski prostor, to je Članski duh.
- 2 – Namensko pisano z veliko in pomeni članice in člane, ki tvorno pomagajo, da je društvo Ferajn.
- 3 – Člansko delovanje, ki lahko vsebuje tudi raziskovanje, največkrat pa različne družabne dogodke.
- 4 – Vse jame so naravne vrednote. Ali je tega treba bilo, pa kdaj drugič.
- 5 – Čurka je krajša jama ali brezno, brez večjih posebnosti in hitro raziskana.
- 6 – Staroveški izraz pregledovanja terena z namenom iskanja jamskih vhodov.
- 7 – Pripadniki t. i. zlate generacije iz 60. in 70. let 20. stoletja.
- 8 – Špičaki so naziv iz desetletij uporabe lojtric, ko so na dno stopili le najbolj kondicijsko pripravljeni člani, ostali pa so jih varovali med plezanjem v višjih delih jam, torej so bili na špici raziskav.
- 9 – Putick je bil odličen raziskovalec naših kraških pojavov konec 19. stoletja in eden od pobudnikov ustanovitve društva.
- 10 – Obredni sprejem tečajnikov oz. navadnih članov med Člane.